

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	11
-----------------------------	-----------

CURSUL 1

ASPECTE INTRODUCTIVE PRIVIND NATURA, TRĂSĂTURILE CARACTERISTICE ȘI CONȚINUTUL

DREPTULUI UNIUNII EUROPENE	15
1.1. Delimitări conceptuale.....	15
1.2. Elemente definitorii ale dreptului Uniunii Europene.....	16
1.3. Conținutul dreptului Uniunii Europene	18
1.4. Întrebări și teme recapitulative	20

CURSUL 2

IZVOARELE DREPTULUI UNIUNII EUROPENE **21** |

2.1. Aspecte generale privind izvoarele dreptului Uniunii Europene.....	21
2.2. Izvoarele primare.....	21
2.3. Izvoarele derivate	24
2.4. Normele de drept care provin din angajamentele externe ale Uniunii Europene	25
2.5. Izvoarele nescrise	26
2.6. Întrebări și teme recapitulative	28

CURSUL 3

TRATATELE INSTITUTIVE ALE COMUNITĂȚILOR EUROPENE CA IZVOARE PRIMARE ALE DREPTULUI COMUNITAR..... **29** |

3.1. Tratatul de instituire a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (TCECO).....	29
---	----

3.2. Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene (TCEE)	31
3.3. Tratatul de instituire a Comunității Europene a Energiei Atomice (TCEEA).....	34
3.4. Întrebări și teme recapitulative	37

CURSUL 4

EVOLUȚII NORMATIVE PRIVIND FUNCȚIONAREA COMUNITĂȚILOR EUROPENE PÂNĂ LA APARIȚIA

UNIUNII EUROPENE.....	39
4.1. Aspecte generale.....	39
4.2. Extinderea Comunităților Europene	39
4.3. Unificarea instituțională ca urmare a reformei realizate prin Tratatul de fuziune	40
4.4. Modificarea tratatelor institutive ale Comunităților Europene prin reforma realizată de Actul Unic European (AUE)	42
4.5. Întrebări și teme recapitulative	45

CURSUL 5

TRATATUL DE LA MAASTRICHT: ACTUL DE

NAȘTERE AL UNIUNII EUROPENE	46
5.1. Semnarea și intrarea în vigoare a Tratatului de la Maastricht	46
5.2. Structura Tratatului de la Maastricht	46
5.3. Aspecte generale privind reforma realizată de Tratatul de la Maastricht	47
5.4. Elemente de noutate și reforme introduse de Tratatul de la Maastricht	49
5.5. Întrebări și teme recapitulative	54

CURSUL 6

CONSOLIDAREA ORDINII JURIDICE A UNIUNII EUROPENE ÎN URMA ADOPTĂRII TRATATULUI DE LA AMSTERDAM, A TRATATULUI DE LA NISA ȘI A CARTEI DREPTURILOR FUNDAMENTALE	55
6.1. Reforme realizate prin Tratatul de la Amsterdam	55
6.2. Reforme realizate prin Tratatul de la Nisa.....	60
6.3. Consolidarea protecției drepturilor fundamentale în Uniunea Europeană.....	66
6.4. Întrebări și teme recapitulative	69

CURSUL 7

REFORMAREA CADRULUI JURIDIC AL UNIUNII EUROPENE PRIN ADOPTAREA TRATATULUI DE LA LISABONA	71
7.1. Negocierea, ratificarea și intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona.....	71
7.2. Structura Tratatului de la Lisabona	72
7.3. Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE) și Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE) ca urmare a modificărilor făcute de Tratatul de la Lisabona.....	73
7.4. Elementele de reformă și inovațiile introduse prin Tratatul de la Lisabona	76
7.5. Întrebări și teme recapitulative	83

CURSUL 8

PERSONALITATEA JURIDICĂ A UNIUNII EUROPENE CA ACTOR AL RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE CONTEMPORANE	84
8.1. Aspecte generale privind dobândirea și exercitarea personalității juridice de către organizațiile internaționale interguvernamentale	84

8.2. Reglementarea personalității juridice a Uniunii Europene în urma reformei realizate prin Tratatul de la Lisabona	87
8.3. Personalitatea juridică de drept intern a Uniunii Europene	88
8.4. Personalitatea juridică internațională a Uniunii Europene	89
8.5. Întrebări și teme recapitulative	90

CURSUL 9

REPARTIZAREA COMPETENȚELOR ÎNTRE UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI STATELE SALE MEMBRE

ÎN PROCESUL DE LEGIFERARE	92
9.1. Limitele exercitării personalității juridice de către Uniunea Europeană în cadrul competențelor sale	92
9.2. Principii privind exercitarea competențelor Uniunii Europene	94
9.3. Categori și domenii de competență ale Uniunii Europene ...	94
9.4. Întrebări și teme recapitulative	99

CURSUL 10

INSTITUȚIILE ȘI ORGANELE UNIUNII EUROPENE CARE INTERACȚIONEAZĂ ÎN CADRUL PROCESULUI

LEGISLATIV	100
10.1. Principii care stau la baza funcționării instituțiilor Uniunii Europene.....	100
10.2. Funcțiile exercitate de instituțiile Uniunii Europene	102
10.3. Instituții și organe consultative cu atribuții în adoptarea actelor legislative la nivelul Uniunii Europene	106
10.4. Întrebări și teme recapitulative	109

CURSUL 11..... 110

PROCESUL LEGISLATIV LA NIVELUL UNIUNII

EUROPENE.....	110
11.1. Aspecte generale privind evoluția procesului legislativ la nivelul Uniunii Europene.....	110

11.2. Procedura legislativă ordinară	111
11.3. Proceduri legislative speciale	115
11.4. Actele juridice ale Uniunii Europene	118
11.5. Întrebări și teme recapitulative	121

CURSUL 12

SISTEMUL INSTANȚELOR JUDECĂTOREȘTI ALE

UNIUNII EUROPENE..... 122

12.1. Aspecte generale privind instanțele judecătorești ale Uniunii Europene.....	122
12.2. Curtea de Justiție	123
12.3. Tribunalul	126
12.4. Dispoziții ale tratatelor europene privind tribunalele specializate	129
12.5. Serviciile administrative ale Curții de Justiție	130
12.6. Întrebări și teme recapitulative	130

CURSUL 13

APLICABILITATEA DREPTULUI UNIUNII EUROPENE

ÎN DREPTUL INTERN AL STATELOR MEMBRE 132

13.1. Aspecte generale.....	132
13.2. Aplicabilitatea imediată, directă și prioritară.....	132
13.3. Obligația statelor membre de a transpune și aplica legislația Uniunii Europene	138
13.4. Procedura în constatarea neîndeplinirii obligațiilor statelor membre care decurg din tratate sau care rezultă din actele instituțiilor Uniunii.....	139
13.5. Întrebări și teme recapitulative	141

CURSUL 14**RAPORTUL DINTRE DREPTUL UNIUNII EUROPENE
ȘI DREPTUL INTERN ÎN CONTEXTUL ADERĂRII****ROMÂNIEI LA UNIUNEA EUROPEANĂ 142**

14.1. Prevederi constituționale 142

14.2. Aplicarea prioritară a dreptului Uniunii Europene
conform Codului Civil..... 14514.3. Aplicarea prioritară a dreptului Uniunii Europene
conform Codului de Procedură Civilă 14614.4. Prevederile Codului Penal și cele ale Codului de
Procedură Penală privind aplicarea dispozițiilor tratatelor
internaționale 14614.5. Opinii exprimate în doctrina de specialitate cu privire la
raportul dintre dreptul uniunii europene și dreptul intern..... 147

14.6. Întrebări și teme recapitulative 148

BIBLIOGRAFIE 151

CURSUL 1

ASPECTE INTRODUCTIVE PRIVIND NATURA, TRĂSĂTURILE CARACTERISTICE ȘI CONȚINUTUL DREPTULUI UNIUNII EUROPENE

1.1. Delimitări conceptuale

Până la intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, la 1 Decembrie 2009, Uniunea Europeană nu a dispus de personalitate juridică proprie, interesele sale fiind reprezentate de instituțiile Comunităților Europene care erau comune și Uniunii Europene.

Ca urmare a reformei realizate de Tratatul de la Lisabona, Uniunea Europeană a dobândit personalitate juridică proprie distinctă de cea a statelor membre, aceasta fiind statuată expres în Tratatul privind Europeană (TUE)¹.

Totodată, TUE a stabilit că Uniunea Europeană se substituie Comunității Europene și îi succedă acesteia², ceea ce presupune că, implicit, i-a preluat și personalitatea juridică³.

În aceste condiții, „dreptul comunitar” a devenit „dreptul Uniunii Europene”, motiv pentru care expresia „drept comunitar” este utilizată atunci când se face referire la tratatele sau actele normative adoptate în perioada anterioară intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona.

¹ Articolul 47 din TUE (versiunea consolidată în urma reformei realizate prin Tratatul de la Lisabona)

² Articolul 1 din TUE

³ Personalitatea juridică a Comunității Europene era consacrată în articolul 281 din TCE – Jurnalul Oficial C 321/E, 29.12.2006, p. 170.

1.2. Elemente definitorii ale dreptului Uniunii Europene

Dreptul Uniunii Europene aparține, din punct de vedere formal, dreptului internațional public deoarece este întemeiat pe tratate încheiate între state suverane prin care acestea au determinat drepturile și obligațiile lor reciproce și au stabilit norme de conduită pe care s-au obligat să le respecte. Prin urmare, dreptul Uniunii a luat naștere prin acordul de voință al statelor membre, care au acceptat să renunțe la o parte din suveranitatea lor și să se supună deciziilor adoptate de instituțiile supranaționale create de ele.⁴

Spre deosebire de ordinea juridică internațională care se întemeiază pe ideea de cooperare și colaborare fără a aduce în nici un fel atingere atribuțiilor specifice suveranității de stat, dreptul Uniunii este un drept comun statelor membre și, conform unei interpretări a Curții de Justiție a Comunităților Europene (CJCE) în Cauza 6/1964-Flaminio Costa împotriva ENEL, acesta constituie „o ordine juridică proprie, integrată sistemului juridic al statelor membre”⁵. Cauza Costa a avut o importanță deosebită pentru dreptul comunitar, deoarece a consacrat existența unui principiu esențial în ceea ce privește raportul dintre dreptul comunitar și dreptul intern al statelor membre. Practic, CJCE a afirmat faptul că în conflictul care apare între o normă comunitară și o normă națională contrară, întotdeauna prima dintre ele va avea prioritate, deci o forță juridică superioară.

Astfel, cunoașterea specificului dreptului Uniunii Europene presupune o analiză, pe de o parte, din punct de vedere al

⁴ Dan Vățaman, *Uniunea Europeană. Ghid practic de specialitate*, București, Editura Pro Universitaria, 2015, p. 149.

⁵ Judgment of the Court of 15 July 1964. Flaminio Costa v E.N.E.L. Reference for a preliminary ruling: Giudice conciliatore di Milano – Italy. Case 6-64 – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61964CJ0006>, accesat la 6.07.2026.

conținutului, al obiectului și al subiectelor dreptului Uniunii, iar pe de altă parte, prin raportare la ordinea juridică internă a statelor membre, precum și a poziției sale în raport cu ordinea juridică internațională.

Referitor la conținutul dreptului Uniunii Europene, acesta are caracter de ordine juridică, adică reprezintă un ansamblu organizat și structurat de norme juridice având propriile sale izvoare, dotat cu organe și proceduri apte să le emită, să le interpreteze, precum și să constate și să sancționeze eventualele încălcări.⁶

În ceea ce privește obiectul dreptului Uniunii Europene, acesta este constituit din ansamblul raporturilor juridice încheiate între subiectele dreptului Uniunii, raporturi juridice care sunt reglementate și apărute prin normele juridice ale dreptului Uniunii Europene.

Noțiunea de „subiect de drept” al Uniunii Europene denumeste, în esență, acea entitate care, aflându-se în raport direct cu normele juridice ale dreptului Uniunii, are capacitatea de a fi titulară de drepturi și obligații decurgând direct din aceste norme.⁷

Raportat la ordinea juridică internă a statelor membre, dreptul Uniunii Europene este o ordine juridică autonomă și originală care presupune următoarele aspecte: autonomia izvoarelor, autonomia noțiunilor de drept european care nu depind de calificările recunoscute prin dreptul național, autonomia normelor europene care nu pot fi lipsite de eficacitate prin reguli de drept intern al statelor membre. Totodată, deși autonom în raport cu dreptul intern al statelor membre, dreptul Uniunii este o ordine juridică integrată în sistemul juridic al statelor membre, specific concretizat prin faptul că instanțele naționale trebuie să aplice normele dreptului Uniunii identic în spațiu și timp fără a contrazice unitatea și uniformitatea acestora.⁸

⁶ Dan Vătăman, *op. cit.*, p. 150.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Octavian Manolache, *Tratat de drept comunitar*, București, Editura C.H. Beck, 2006, p. 67.

Raportat la ordinea juridică internațională, specificul dreptului Uniunii constă în faptul că a luat naștere în urma tratatelor încheiate de statele membre și dintr-o multitudine de alte acte normative care au fost emise de instituțiile și organele Uniunii pe baza și în aplicarea tratatelor. De asemenea, o altă trăsătură caracteristică a dreptului Uniunii constă în faptul că legislația Uniunii Europene se aplică la nivelul statelor membre în mod direct, motiv pentru care se poate spune că ordinea juridică a Uniunii Europene implică raporturi de subordonare, principiul aplicabilității directe presupunând consecințe atât în ceea ce privește statele și autoritățile naționale, inclusiv instanțele de judecată, cât și în privința persoanelor.⁹

1.3. Conținutul dreptului Uniunii Europene

Dreptul Uniunii Europene cuprinde normele juridice incluse în tratatele institutive ale Comunităților Europene împreună cu convențiile și protocoalele anexate lor, tratatele modificatoare (inclusiv tratatele privind aderarea de noi state), precum și regulile conținute în actele adoptate de instituțiile Uniunii Europene de-a lungul timpului.

Pe lângă acestea, dreptul Uniunii Europene mai include și acele reguli nescrise aplicabile în ordinea juridică a Uniunii Europene, ca de exemplu: principiile generale de drept comune sistemelor de drept ale statelor membre, jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE), regulile reieșite din angajamentele externe ale Uniunii Europene sau normele complementare care izvorăsc din actele convenționale încheiate de statele membre în aplicarea tratatelor.

În doctrina de specialitate s-au formulat mai multe criterii de clasificare a normelor juridice europene, criteriul forței juridice având

⁹ Felician Cotea, *Drept comunitar european*, București, Editura Wolters Kluwer, 2009, p. 413.

cea mai largă susținere. Astfel, în funcție de izvoarele sale, dreptul Uniunii Europene se împarte în:

- Drept primar sau original (creat de tratatele institutive și cele modificatoare, inclusiv protocoalele și declarațiile anexate lor, precum și tratatele de aderare a noilor membri);
- Drept derivat sau secundar (rezultat din activitatea instituțiilor Uniunii în aplicarea tratatelor).

De asemenea, în funcție de conținutul său, dreptul Uniunii Europene se divide în:

- Drept instituțional – Regulile de drept instituțional reglementează în principal aspecte precum: domeniul de aplicare a tratatelor, revizuirea lor și aderarea de noi state; personalitatea juridică a Uniunii Europene; organizarea instituțiilor Uniunii, funcțiunile și atribuțiile lor și relațiile dintre ele);
- Drept material – Regulile de drept material se referă în special la exercitarea atribuțiilor organelor de elaborare a politicilor naționale și administrative prin intermediul interdicțiilor comunitare în scopul aplicării dreptului Uniunii, fie printr-o acțiune (de abrogare, modificare sau adoptare a legislației Uniunii), fie printr-o inacțiune (neluarea unor măsuri). Totodată, ele privesc stabilirea unor norme de conduită pentru persoanele care intră în sfera de influență a dreptului Uniunii.¹⁰

În concluzie, având în vedere cele arătate mai sus, dreptul Uniunii Europene poate fi definit ca fiind o ordine juridică cu caracter autonom, unitar și original, integrată în sistemul juridic al statelor membre, care grupează totalitatea normelor cuprinse în tratatele europene (atât tratatele institutive ale Comunităților Europene/Uniunii Europene, cât și tratatele de reformă adoptate de-a

¹⁰ Octavian Manolache, *op. cit.*, p. 65.

lungul timpului), precum și în actele legislative adoptate de instituțiile Uniunii Europene în aplicarea tratatelor europene.¹¹

1.4. Întrebări și teme recapitulative

- Prezentați situațiile în care pot fi folosite sintagmele „drept comunitar” și „dreptul Uniunii Europene” în contextul reformei realizate de Tratatul de la Lisabona.
- Descrieți pe scurt dreptul Uniunii Europene prin raportare la ordinea juridică internă a statelor membre.
- Care sunt elementele ce trebuie analizate în vederea cunoașterii specificului dreptului Uniunii Europene?
- Din ce este constituit dreptul primar al Uniunii Europene?
- Dreptul Uniunii Europene include și o serie de reguli nescrise aplicabile în ordinea juridică a Uniunii Europene. Care sunt acestea?

¹¹ Dan Vătăman, *Dreptul Uniunii Europene*, București, Editura Universul Juridic, 2010, p. 11.

CURSUL 2

IZVOARELE DREPTULUI UNIUNII EUROPENE

2.1. Aspecte generale privind izvoarele dreptului Uniunii Europene

În literatura de specialitate s-au formulat mai multe opinii cu privire la ierarhia izvoarelor dreptului Uniunii Europene, acestea fiind clasificate în funcție de mai multe criterii.

Printre acestea, criteriul cu cea mai mare susținere este cel al forței juridice, raportat la care putem stabili o ierarhie a izvoarelor dreptului Uniunii Europene, după cum urmează:

- izvoare primare (reprezentate de tratatele institutive și cele modificatoare însoțite de anexele lor, precum și actele de adeziune aferente lărgirii Uniunii Europene);
- izvoare derivate sau „secundare” (reprezentate de regulamente, directive, decizii, recomandări și avize);
- norme de drept care provin din angajamentele externe ale Uniunii Europene (acorduri cu statele terțe sau organizații internaționale, precum și unele tratate încheiate de statele membre cu statele terțe);
- izvoare nescrise (principiile generale de drept, jurisprudența Curții de Justiție).¹²

2.2. Izvoarele primare

Dreptul primar al Uniunii Europene include ansamblul normelor juridice conținute în tratatele institutive ale celor trei

¹² Dan Vătăman, *Uniunea Europeană. Ghid practic de specialitate, op.cit.*, p. 151

Comunități Europene (CECO¹³, CEE și CEEA), însoțite de numeroase anexe și protocoale¹⁴, precum și actele de aderare a noi membri și alte tratate comunitare care au modificat prevederile tratatelor institutive (Tratatul de fuziune de la Bruxelles, Actul Unic European, Tratatul de la Maastricht, Tratatul de la Amsterdam, Tratatul de la Nisa, Tratatul de la Lisabona).

Tratatele comunitare au o structură asemănătoare, care se bazează pe patru categorii de clauze:

- preambulul și dispozițiile preliminare (care conțin motivația creării fiecărei Comunități Europene și obiectivele socio-economice a fiecărui tratat în parte, fiind enumerate acțiunile ce trebuie întreprinse pentru îndeplinirea scopurilor propuse);
- dispoziții instituționale (care creează sistemul instituțional comunitar și determină organizarea, funcționarea și competențele instituțiilor comunitare);
- dispoziții materiale (care constituie cea mai mare parte a dispozițiilor tratatelor, acestea definind regimul economic și social – sau economic și tehnic în cazul TCEEA – specific fiecărui tratat în parte);
- dispoziții finale (care menționează, în fiecare tratat institutiv, modalitățile de angajare a părților contractante,

¹³ În prezent Tratatul de instituire a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO) nu mai este în vigoare, acesta expirând la 23 iulie 2002.

¹⁴ Tratatele comunitare sunt însoțite de numeroase instrumente juridice anexe, care conform art. 311 TCE, art. 84 TCECO și art. 207 TCEEA, făceau parte integrantă din acestea și aveau aceeași putere juridică. Acest fapt a fost reconfirmat și în art. 51 din Tratatul privind Uniunea Europeană (versiunea consolidată în urma adoptării Tratatului de la Lisabona), unde se arată că protocoalele și anexele la tratate fac parte integrantă din acestea.

momentul intrării în vigoare al tratatelor, precum și revizuirea acestora).¹⁵

În sistemul izvoarelor dreptului Uniunii Europene, tratatele institutive au un loc prioritar, acestea impunându-se tuturor subiectelor de drept comunitar și prevalând asupra actelor de drept comunitar derivat.

Importanța deosebită a acestora se reflectă și din reglementarea minuțioasă a procedurilor de revizuire și intrare în vigoare. Astfel, în ceea ce privește revizuirea tratatelor, potrivit art. 48 TUE (versiunea consolidată în urma adoptării Tratatului de la Lisabona), tratatele pot fi modificate în conformitate cu o procedură de revizuire ordinară, putând fi modificate, totodată, în conformitate cu unele proceduri de revizuire simplificate. Procedura de revizuire ordinară presupune transmiterea proiectelor de revizuire a tratatelor¹⁶ de către guvernul oricărui stat membru, Parlamentul European sau Comisie către Consiliu, care le transmite, la rândul său, Consiliului European și le notifică parlamentelor naționale. În cazul în care Consiliul European, după consultarea Parlamentului European și a Comisiei, adoptă cu majoritate simplă o decizie favorabilă examinării modificărilor propuse, președintele Consiliului European convoacă o Convenție compusă din reprezentanți ai parlamentelor naționale, ai șefilor de stat sau de guvern ai statelor membre, ai Parlamentului European și ai Comisiei, care are rolul de a analiza proiectele de revizuire și de a adopta prin consens o recomandare adresată Conferinței reprezentanților guvernelor statelor membre în vederea adoptării de comun acord a modificărilor care trebuie aduse tratatelor. Modificările intră în vigoare după ce au fost ratificate de toate statele membre în conformitate cu normele lor constituționale.

¹⁵ Dan Vătăman, *Dreptul Uniunii Europene, op.cit.*, p. 12.

¹⁶ Aceste proiecte pot viza, printre altele, fie extinderea, fie reducerea competențelor atribuite Uniunii în cadrul tratatelor.

În cazul procedurilor de revizuire simplificate, guvernul oricărui stat membru, Parlamentul European sau Comisia pot prezenta Consiliului European proiecte de revizuire, integrală sau parțială, a dispozițiilor părții a treia din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE), privind politicile și acțiunile interne ale Uniunii. Consiliul European poate adopta o decizie de modificare, integrală sau parțială, a acestor dispoziții, hotărând în unanimitate, după consultarea Parlamentului European și a Comisiei, precum și a Băncii Centrale Europene, în cazul unor modificări instituționale în domeniul monetar. Această decizie intră în vigoare numai după aprobarea de către statele membre, în conformitate cu normele lor constituționale.

După cum se observă, intrarea în vigoare a tratatelor nu are loc imediat după semnarea lor de către reprezentanții statelor membre, ci după ce au fost ratificate de către părțile contractante în conformitate cu normele lor constituționale și cu condiția ca toate instrumentele de ratificare să fi fost depuse sau, în caz contrar, în prima zi a lunii care urmează depunerii instrumentului de ratificare de către statul semnatar care îndeplinește ultimul această formalitate¹⁷.

2.3. Izvoarele derivate

Această categorie a izvoarelor dreptului Uniunii Europene este formată din ansamblul actelor emise de instituțiile Uniunii, în virtutea competențelor care le-au fost conferite și în aplicarea dispozițiilor din tratate.

Astfel, deși aceste acte au o poziție de subordonare ierarhică față de tratatele pe care le aplică, este de preferat folosirea termenului de „izvoare derivate” decât cel de „izvoare secundare” deoarece în această categorie sunt incluse instrumente care, departe de a fi secundare, dau formă și substanță anumitor politici ale Uniunii.

¹⁷ Articolul 54 din TUE.